

Miljöpartiet de gröna – från antiparti till stödparti

En analys av Miljöpartiets förändrade partistrategi

Abstract

The overall purpose with this thesis has been to study the strategic development of the Swedish Green Party, Miljöpartiet de Gröna. From its first appearance in the Swedish parliament 1988 to its decision to cooperate with the Social Democrats and the Left Party in 1998, the Greens has gone from a radical antiparty to a pragmatic support party. The analysis has concentrated towards identifying the causal factors behind this strategic move made by the Greens, and to determine how this party change has affected the party's strategic goals. In order to do so, a qualitative case study has been conducted where an integrated theoretical approach has been used. By studying statements and internal debates the thesis concludes that the strategic change made by the Greens was due to the evolvement of a new dominant coalition of within the party. The evolvement was triggered by the external shock that the party suffered from by the election turnout in 1991. The change resulted in a goal change where the party decided to downplay the role of intra-party democracy and instead focus upon the strategic goal of parliamentary influence.

Keywords: Swedish Green Party, Miljöpartiet, strategy, party change, party goals

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Syfte och frågeställning	5
1.2	Teoretiska verktyg	5
1.3	Metod	6
1.3.1	Oberoende variabler	6
1.3.2	Beroende variabler	7
1.4	Material och avgränsningar	9
2	Teorier om partiets agerande	10
2.1	Sociologiskt perspektiv	10
2.2	Teleologiskt perspektiv	11
2.3	Organisationsperspektiv	12
2.4	En integrerad ansats	13
2.4.1	Förändringens orsakskällor	14
2.4.2	Strategiska mål	15
2.4.3	Analysinstrument	16
2.5	Analysens upplägg	16
3	De tidiga åren – ett nytänkande antiparti	17
3.1	Höger-vänster skalan	17
3.2	En demokratisk organisation	17
3.3	Fundamentalister och realister	18
4	Grönt genombrott och bakslag	20
4.1	Valutgång och strategisk position	20
4.2	Regeringskrisen 1990	22
4.3	Intern oenighet	23
4.4	Motgång och omorganisering	25
5	Återvinnare med ny strategi	28
5.1	En pragmatisk linje	28
5.2	Den dominerande fraktionen	29
5.3	Inspirerande samarbetsmodell?	30
5.4	Rödgrönt samarbete	31
6	Slutsatser	33
7	Referenser	35

1 Inledning

I slutet av 1980-talet kunde man i Västeuropa skönja en förändring i de parlamentariska partisystemen. På olika platser lyckades s.k. gröna partier övervinna parlamentsspärrar och ta sig in i folkrepresentationen. Denna utveckling bekräftade ankomsten av ett nytt politiskt skede då renodlade ekologiska partier nu fick möjlighet att driva sina frågor på en nationell basis. I Sverige manifesterades utvecklingen av Miljöpartiet de grönas inträde i riksdagen 1988. Miljöpartiet utmanade de traditionella och etablerade partierna på flera sätt. Utöver partiets miljöprofilering representerade Miljöpartiet en bredare kritik mot den rådande partistrukturen och det system i vilket de etablerade partierna verkade. Det tydligaste exemplet på denna kritik var ifrågasättandet av den traditionella höger-vänster skalan. Partiet vägrade att acceptera sådan indelning då man ansåg att skalan var föråldrad och otillräcklig. Denna ideologiska position resulterade i en märkbar antagonism mot att arbeta med de partier som bekände sig till klassificeringen. Alla länkar till de traditionella partierna skulle innebära ett indirekt erkännande av det politiska system som partiet syftade till att kritisera (Moon 1995:8f.). Detta ledde till en autonom hållning och en vägran att ingå i någon form av koalition, förhandling eller kompromiss med andra partier (Aylott & Bergman 2004:6). Partiets förkastade således tanken på att kompromissa i sina frågor.

Tio år efter partiets historiska intåg i riksdagen beslutade partistyrelsen 1998 sig för att ingå i ett långsiktigt och formaliserat samarbete med regeringen och Vänsterpartiet. Efter riksdagsvalet 2002 beslutade partiet sig för att fortsätta på den inslagna linjen och inleda ett fördjupat med regeringen över mandatperioden 2002-06 (Bale & Bergman 2006:195f.). Om man observerar Miljöpartiets beteende ur detta perspektiv är det fullt rimligt att hävda att partiet förändrat sitt agerande och sina strategier i syfte att uppnå sina mål.

Även om denna typ av agerande går att observera hos ett flertal av de gröna partierna i Västeuropa kräver varje specifikt fall sin förklaring. Eftersom de gröna partierna vann representation i olika typer av parlamentariska system och har agerat i skilda politiska miljöer och omgivningar är det svårt att dra lärdom av de studier som utförts av det tyska *Die Grünen* (Doherty 1992, 1994) och det franska *Les Verts* (Hainsworth 1990). Mot denna bakgrund anser jag att Miljöpartiet visar upp en intressant utveckling och förtjänar därför att vara föremål för en egen studie.

1.1 Syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med den här studien är att studera hur Miljöpartiet har utvecklats och förändrats sedan mitten av 1980-talet och fram till 1998. Fokus kommer att ligga på hur inställningen till att samarbeta med andra partier har förändrats. Uppsatsens analys är strukturerad utifrån följande två frågeställningar:

- *Varför har Miljöpartiet förändrat sitt agerande och blivit mer samarbetsinriktat?*
- *Hur påverkades partiets strategiska mål av det förändrade agerandet?*

Med utgångspunkt i dessa frågor syftar uppsatsen dels till att identifiera de bärande kausala faktorerna bakom partiets förändrade agerande och dels till att beskriva hur dessa faktorer resulterade i en strategiförändring där partiet gick ifrån att prioritera ett strategiskt mål till att prioritera ett annat.

1.2 Teoretiska verktyg

I studien kommer analysen av Miljöpartiet att grundas på en teori som formulerats av Robert Harmel och Kenneth Janda (1994). De har presenterat en integrerad teori som utgår ifrån att även om partier strävar efter att uppnå flera parallella mål så har varje parti ett primärt mål som står över de övriga (Harmel & Janda 1994:265). Anledningen till att de kallar teorin för integrerad är att den inte bara behandlar orsakerna bakom partiets förändrade agerande, utan även hur förändringen påverkar de strategiska mål som partier vill uppfylla.

Genom att väga samman ett rationalistiskt målorienterat synsätt med ett organisationsteoretiskt perspektiv och samtidigt beakta omgivningsfaktorer formulerar de en teori som både syftar till att identifiera de kausala faktorerna bakom förändringen och hur dessa faktorer påverkar de strategiska mål som partiet strävar efter att uppnå. Slutprodukten är en syn på partier som icke-enhetliga aktörer vars strategiska handlingsutrymme påverkas av såväl interna som externa faktorer. Harmel & Janda för fram tre stycken oberoende variabler som de anser kan förklara varför ett parti förändrar sitt strategiska agerande: *tillsättandet av en ny partiledare, framväxten av en ny dominerande fraktion inom partiet och extern stimulans* (Harmel & Janda 1994:262).

För att studera Miljöpartiets strategiska mål under den aktuella perioden har jag valt att använda mig av delar av den operationalisering som Gunnar Sjöblom (1968) formulerat. Enligt Sjöblom har alla partier tre stycken strategiska mål; *intern sammanhållning*, *parlamentariskt inflytande* och *maximering av väljarstödet* (Sjöblom 1968:74ff.). Istället för intern sammanhållning stipulerar Harmel & Janda målet *interndemokrati*, vilket är närbesläktat med Sjöbloms begrepp. För att göra analysen så tydlig som möjligt kommer jag endast använda ett av dessa begrepp, interndemokrati. Med utgångspunkt i Harmel & Jandas teori antar jag att partier tenderar att prioritera ett mål högre än de övriga två, men då partier ändrar sin strategi går de ifrån att prioritera ett strategiskt mål till ett annat. Harmel & Jandas och Sjöbloms teorier samt deras roll i studien kommer att beskrivas mer utförligt i kapitel 2.

1.3 Metod

Den här undersökningen är en teorianvändande fallstudie där den övergripande analysenheten är Miljöpartiet. Men då jag i likhet med Kåre Ström och Hanna Bäck inte anser att partier kan betecknas som enhetliga och homogena aktörer (Ström 1990b:569; Bäck 2003:93) kommer Miljöpartiets interna organisering att problematiseras. Detta då Harmel & Jandas teori identifierar denna som en av de faktorer som förklarar varför ett parti förändrar sin strategi. I studien anammar jag en mjuk rationalistisk hållning som menar att partiets handlingar påverkas både av händelser inom och utanför partiet. På detta sätt kan inte aktören handla helt obehindrat i varje given situation utan handlingsutrymmet begränsas av vad som händer inom den egna partiorganisationen och i samhället utanför denna.

1.3.1 Oberoende variabler

Då jag kommer att använda mig av Harmel & Jandas teori för att förklara varför Miljöpartiet förändrade sin strategi så pekar teorins oberoende variabler ut vilken typ av empiri som är relevant att studera. Två av dessa variabler, ny partiledare och ny dominant fraktion, styr analysen till att fokusera på partiets interna organisering. Här uppstår emellertid ett problem. Miljöpartiet har sedan starten förkastat idén med partiledare och har istället använt sig av två språkrör som fört partiets talan utåt. Samtidigt har språkrören inte haft samma starka ställning i partiet som en partiledare vanligtvis har i andra partier. Att betrakta språkrören som ledare i traditionell mening är svårt och gör inte förklaringsvariabeln någon rättvisa. Med anledning av detta har jag valt att avstå ifrån att analysera variabeln och istället fokusera på de övriga två.

För att kunna kartlägga de eventuella fraktionerna inom Miljöpartiet har jag valt att använda mig av den som indelning som Taggart (1996), Moon (1995) och Müller-Rommel (2002) gör där de skiljer mellan s.k. ”fundamentalister” och ”realister”¹. Indelningen är passande då de två lägren skiljer sig märkbart åt i synen på vilken strategi ett grönt parti bör använda sig av. För att fastställa exakt vad som är kännetecknade för en fundamentalist resp. en realist har jag tagit hjälp av Taggart och Moon då de redogör för de olika inriktningarnas mest grundläggande drag. Motsättningen mellan fraktionerna har främst analyserats genom en systematisk genomgång av den livliga interna debatt som ägt rum i partiets egen medlemstidning, ”Grönsaken”. Jag anser tillvägagångssättet har en styrka eftersom Miljöpartiet, i likhet med andra partier, har strävat efter att hålla de interna diskussionerna inom partiet, och då är medlemstidningen är bra källa. Jag är övertygad om att motsättningen inte framkommit lika tydligt om jag hade studerat mer offentliga medium såsom dagstidningar.

Variabeln extern stimulans tar fasta på större händelser utanför partiet som kan leda till att aktören förändrar sitt strategiska agerande. Frågan är då vad som kan betecknas som en extern stimulans. Här har jag valt att se händelser såsom större förändringar i väljarstödet och antalet mandat som exempel på externa stimulanser samt handlingar av andra partier som påverkat Miljöpartiets handlingsutrymme. Harmel & Janda skiljer mellan olika typer av externa stimulanser vilket kommer att diskuteras längre fram.

1.3.2 Beroende variabler

I den här studien utgörs de beroende variablerna av ett antal strategier eller snarare de strategiska målen; interndemokrati och parlamentariskt inflytande. Strategierna är med andra ord förhandsdefinierade. Den metodologiska utmaningen består därför i att identifiera vilket av dessa som prioriterats före de övriga vid olika tidpunkter. Mål- och motivanalyser är oftast mycket komplicerade eftersom aktören sällan avslöjar sina mål offentligt. Esaiasson m.fl. (2003) föreslår en metod för att komma underfund med problematiken. Genom att använda sig av ett s.k. frekvenskriterium är det möjligt att utröna vilket mål som prioriterats. Frekvenskriteriet innebär helt enkelt att det mål som förekommer ofta i uttalanden och texter kan anses väga tyngre än mål som förekommer bara någon enstaka gång (Esaiasson et. al 2003:330). Jag har låtit kriteriet vara vägledande i min analys, men samtidigt har jag, vid sidan om kriterierna, framförallt tolkat och försökt resonera mig fram till rimliga slutsatser.

¹ Andra indelningar har gjorts. Doherty (1992) skiljer mellan ”fundamentalister” och ”pragmatiker”. Burchell (2001) skiljer mellan ”fundamentalister” och ”elektoralister”.

Jag ser det emellertid som en styrka att främst ha studerat konkreta uttalanden för att avgöra vilka strategier och mål som varit centrala. Till skillnad från t.ex. partiprogram är uttalanden mer precist formulerade vilket ger en ökad validitet.

Trots dessa metoder kvarstår problemet att det uttalade målet kanske inte alltid är det riktiga. Det finns ett allmänt problem inom den rationalistiska forskningen då aktörernas preferenser inte är mätbara (Ward 2002:82). Politiker kan ibland ha anledning att mörka sina strategiska mål för sin omgivning. Detta är ett problem som jag har varit medveten om och därför har jag i vissa fall valt att komplettera uttalanden och partitexter med andra källor i form av böcker och artiklar skrivna av forskare som behandlat Miljöpartiet.

När man arbetar med mål är det ofta nödvändigt med konkretiseringar. ”En problemställning måste således preciseras, både i ord och i tanke, för att forskningsuppgiften skall bli genomförbar” (Bjereld et. al 2002:107). I studiet av interndemokrati har jag valt att titta närmare på hur partiets organisation är utformad. Partier som prioriterar en hög grad av interndemokrati borde kännetecknas av en platt organisation med mycket insyn och deltagande från gräsrotsnivåerna o.s.v. medan partier som inte betonar betydelsen av interndemokrati bör präglas av mer hierarkiska och centraliserade strukturer där makten tenderar att vara koncentrerad till partitoppen.

Vad det gäller målet parlamentariskt inflytande så kan man studera detta på olika sätt. I det svenska flerpartisystemet har det varit mycket sällsynt att ett parti får egen majoritet i riksdagen. För att uppnå parlamentariskt inflytande måste partierna följaktligen vara beredda på att samarbeta (Bäck & Möller 2003:57). Ett parti som väljer att helt stå utanför många av de beslut som fattas i kammaren kan naturligtvis inte gärna betraktas som ett parti som prioriterar parlamentariskt inflytande. Tvärtom kännetecknas ett parlamentarisktorienterat parti av en vilja att uppvisa handlingskraft och effektivitet gentemot sina väljare, att visa att det egna partiet spelar en viktig roll i vilka beslut som fattas. Det är således viktigt att bindas ihop med olika viktiga beslut som visar på delaktighet och inflytande. Ett sådant beteende förutsätter att partiet ingår i uppgörelser med andra partier. Det parti som uppvisar sådana drag kan, enligt min mening, ses som en aktör som sätter parlamentariskt inflytande i första rummet.

Studien av Miljöpartiets strategiska agerande kommer att fokusera på de två mål som diskuterats ovan, interndemokrati och parlamentariskt inflytande. Sjöbloms tredje mål, maximering av väljarstöd, kommer inte att analyseras lika ingående. Röstmaximering är ett mål som är relativt statiskt. Alla partier är per definition röstsökande, annars skulle organisationen inte utgöra ett parti utan någon form av intresseorganisation eller social rörelse (Harmel & Janda 1994:272). På detta sätt finns alltid röstmaximeringen alltid med i bilden då alla partiets större beslut

fattas. Då de två övriga målen förefaller vara mer relevanta vid studiet av Miljöpartiets agerande kommer de därför att tillägnas en större uppmärksamhet.

1.4 Material och avgränsningar

Olika typer av material har samlats in för att kunna ge en så korrekt beskrivning av Miljöpartiet som möjligt. För att ha kunnat skapa mig en bild av partiets och de olika fraktionernas intentioner har jag använt mig av uttalanden och debattartiklar som framförallt publicerats i partiets egna skrifter. Den interna debatten har jag kartlagt genom en systematisk genomgång av partiets medlemstidning "Grönsaken" mellan åren 1988-1998 där olika partiföreträdare har formulerat sina argument. Ett nummer av Miljöpartiets ungdomsförbund Grön Ungdoms tidning "Nisse Hult" har också använts. Vid sidan av medlemstidningen har Miljöpartiet också publicerat olika texter där före detta partimedlemmar i efterhand har uttalat sig om partiets utveckling. Allt det material som har författats av Miljöpartiet eller miljöpartister själva bör kunna ses som primärdata. Hit räknas också de texter som partiet har författat i olika upplagor av Riksdagens årsbok. Vid sidan av dessa har ett litet antal tidningsartiklar från Dagens Nyheter använts.

Slutligen har renodlad sekundärdata i form av tidskriftartiklar och böcker använts. Detta för att balansera upp den bild som Miljöpartiet självt förmedlar i sina texter och uttalanden.

Den här undersökningen kommer att studera Miljöpartiets utveckling från mitten av 1980-talet fram till samarbetet med Socialdemokratierna och Vänsterpartiet 1998. Valet av tidsperiod motiveras med att då uppsatsen syftar till att studera en generell kursförändring är det av vikt att dels fånga in de tankar och ställningstaganden som kännetecknade det unga Miljöpartiet, och dels att täcka beslutet att ingå i ett samarbete med regeringen och Vänsterpartiet. En annan avgränsning är att jag endast har valt att studera den övergripande strategin och synen på att samarbeta med andra partier. På grund av detta har jag visat mindre intresse för de eventuella förändringar som Miljöpartiet kan ha gjort i olika politiska sakfrågor.

2 Teorier om partiets agerande

Inom den partistrategiska forskningen och synen på partier som aktörer finns tre huvudsakliga perspektiv. En vedertagen indelning skiljer mellan ett sociologiskt, ett teleologiskt och ett organisationsperspektiv (Håkansson 2005:62). De tre perspektiven väljer att betona olika aspekter av vad det är som orsakar och driver de politiska partiernas agerande.

2.1 Sociologiskt perspektiv

De teorier som inordnas i det sociologiska perspektivet betraktar partiets agerande som starkt påverkade av den miljö och tidsepok i vilken de verkar. Detta innebär att man ifrågasätter aktörernas förmåga att agera självständigt ifrån sina väljare och sin omgivning. Det sociologiska perspektivet präglas således av ett strukturalistiskt tänkande där den rådande samhällsstrukturen till mångt och mycket styr partiernas agerande. Denna syn vilar på antagandet att partierna representerar olika grupper i samhället och deras främsta uppgift är att agera på ett sätt som främjar denna gruppns intressen. Forskarna antar att partierna är skapade av sociala grupper för att representera dem i den politiska sfären (Gunther & Diamond 2003:170). På detta sätt reduceras partierna till utförare vars agerande bestäms på samhällig nivå av strukturella och medborgerliga önskningar.

Synen på partiets agerande förefaller vara deterministisk i den meningen att partierna själva inte anses ha något autonomt handlingsutrymme. Men det bör dock påpekas att alla forskare som ansluter sig till det sociologiska perspektivet inte accepterar en renodlad deterministisk syn på partier. Somliga tillskriver partiet en viss grad av autonomi och handlingsfrihet. Ett exempel på en sådan forskare är Lennart Berntson (1974). Han hävdar att ett parti delvis kan handla medvetet och att det styrs av mål och motiv, men det strukturella tänkandet är klart dominerande då han menar att partiets handlingsmöjligheter är underordnade och inringade av yttre, objektiva förhållanden (Berntson 1974:35). Trots att det sociologiska perspektivet befolkas av forskare som helt ignorerar eller lägger mindre vikt vid aktörens strategiska handlingsmöjligheter så är de alla ense om att nyckeln till att förstå partiets agerande ligger i att studera och förstå de strukturer som de verkar i.

2.2 Teleologiskt perspektiv

I motsats till det sociologiska perspektivet hittar vi ett teleologiskt synsätt. Här ser forskarna partiet som en självständig och autonom aktör som inte styrs av sin omgivning. De teorier som formuleras har därför en rationalistisk utgångspunkt där partierna behandlas som strategiskt målsökande aktörer. På detta sätt syftar de teleologiska teorierna till att förstå agerandet genom att spåra det tillbaka till de mål och motiv som partierna strävar efter att uppnå (Panebianco 1988:4). Men precis som i det sociologiska perspektivet går det att uttyda en skiljelinje inom det teleologiska perspektivet. En mer radikal inriktning menar att partierna i stort sett är helt opåverkade av faktorer inom och utanför partiet. Den något mjukare inriktningen hävdar att man bör utgå ifrån att partierna faktiskt påverkas av både interna faktorer dvs. vad som händer inom det egna partiet, och externa faktorer i form av strukturer och institutionella arrangemang.

Det kanske mest kända representanten för det teleologiska perspektivet är ekonomen Anthony Downs (1957). Downs företräder den radikala inriktningen och enligt honom utgör partierna ett team där medlemmarna delar samma mål. Det mål som eftersträvas är att vinna val. ”[Parties] formulate policies in order to win elections, rather than win elections to formulate policies” (Downs 1957:28). Det viktigaste målet för partiet är att bli återvalda vilket fodrar att partiet ifråga erhåller flest röster. Partiernas övergripande mål blir därför att maximera antalet röster på det egna partiet och således kan dess agerande förklaras i förhållande till detta mål. Downs menar att partierna är helt autonoma och självständiga i sina överväganden och strategier och tillskriver därmed aktörerna ett obegränsat handlingsutrymme.

Gunnar Sjöblom (1968) representerar en mjukare variant inom det teleologiska perspektivet. Även om Sjöblom i likhet med Downs menar att partiernas agerande kan bäst förstås genom att studera deras mål så skiljer sig Sjöblom från Downs på ett antal punkter. Han tonar bl.a. ned antagandet att partier kan ses som helt autonoma och självständiga ifrån sin omgivning. Genom att problematisera aktörerna både internt och externt har inte Sjöbloms aktörer ett obegränsat handlingsutrymme. Agerandet kan påverkas inifrån genom att alla partier strävar efter att uppnå en så hög grad av enighet bland de egna partirepresentanterna (Sjöblom 1968:87). Men partiets målsättningar och strategier påverkas också av externa strukturer i form av konstitutionella bestämmelser, lagar och normer rörande politiskt agerande (Sjöblom 1968:22ff.) Som nämndes i föregående kapitel anser Sjöblom att partierna strävar efter att uppnå tre strategiska mål: intern sammanhållning, parlamentariskt inflytande och maximering av väljarstödet². Genom att förse partierna med flera mål komplicerar Sjöblom

² Sjöblom menar även att alla partier har ett övergripande mål ”programrealisering”. De strategiska målen utgör såldes medel till att uppnå detta övergripande mål.

partiernas agerande i större utsträckning än Downs. Eftersom partierna har tre mål kan de olika strategierna påverka varandra.

Kåre Ström (1990) är en annan forskare som ansluter sig till det mjukare lägret inom det teleologiska perspektivet. I likhet med Sjöblom menar han att partierna inte kan analyseras som självständiga homogena aktörer och han instämmer också i Sjöbloms resonemang att aktörernas strategiska handlande påverkas av externa faktorer. Det som gör Ströms teori annorlunda är den vikt han lägger vid den institutionella miljös betydelse. Han menar att partiernas mål är beroende av den aktuella institutionella miljön (Ström 1990:23f., 1990b:565ff.). En institutionell miljö är specifika lagar, valsystem och normer m.m. som partierna förhåller sig till. Då denna miljö tenderar att se ut på olika sätt i olika länder är det viktigt att formulera en teori som belyser och problematiserar själva systemet som partierna agerar inom (Ström 1990b:574; se även Laver 1998, Bergman 1995; Ström et al 1994 samt Laver & Shepsle 1996). På detta sätt menar Ström att skillnaden mellan t.ex. majoritetsval och proportionella val, eller mellan tvåparti- och flerpartisystem är viktig då de utgör olika institutionella miljöer som påverkar aktörernas handlande på olika sätt och har inverkan på hur de olika målen prioriteras. Sjöblom delar delvis denna syn då han påpekar att målet röstmaximering troligtvis är viktigare för aktörer i ett tvåpartisystem där störst väljarstöd automatiskt ger regeringsposition (Sjöblom 1968:74).

2.3 Organisationsperspektiv

Ett tredje perspektiv anser att partier bör analyseras som organisationer. En känd företrädare för organisationsperspektivet är italienaren Angelo Panebianco. Det enda som särskiljer politiska partier från andra organisationer är att de uppträder på en väljararena (Panebianco 1988:6). I likhet med Ström menar Panebianco att partierna inte kan betecknas som ett organiserat och homogent kollektiv som strävar efter ett specifikt mål. Snarare består partierna av flera grupperingar med olika mål. I Panebiancos teori utgör således den interna partiorganisationen den primära analysenheten och det är genom studiet av denna som partiets agerande kan förklaras. Eftersom det inom den egna partiorganisationen finns flera grupper med olika målsättningar är partiets övergripande mål att överleva och frodas som organisation.

Panebianco hävdar att partiets förändrade agerande är en effekt av förändringar av de allianser som finns mellan organisationens interna aktörer (Panebianco 1988:239f.). Det är alltså genom att analysera det maktspel som utspelas mellan olika fraktioner inom organisationen som partiets handlingar bäst kan förklaras.

Panebianco utgår ifrån att det hela tiden finns en fraktion inom partiet som är dominerande över de övriga. Denna dominanta fraktion består av aktörer som kontrollerar och besitter den största delen av de s.k. vitala osäkra zonerna. Dessa zoner kan t.ex. bestå av professionell kompetens, relationer med omgivningen, kommunikation, regler, finansiering och rekrytering (Panebianco 1988:38). Men den dominerande fraktionen kan bli tvungen att stiga åt sidan till förmån för en ny fraktion som vuxit fram till en stark ställning inom partiet. Det är då en ny dominerande fraktion tillträder som det är möjligt att observera förändringar i organisations agerande eftersom gamla målsättningar ersätts av nya. Den fraktion som för tillfället är dominant agerar naturligtvis på ett sätt som syftar till att bibehålla sin ställning och sin organisatoriska makt.

Men för att ges en komplett förståelse av vad det är som styr partiers agerande kan inget av de olika perspektiven förkastas fullkomligt. Varje synsätt har sina styrkor respektive svagheter. De teleologiska teorierna pekar inte ut några specifika orsakskällor till förändring utan begränsar sig till att studera partiers mål. Organisationsperspektivet gör ett bättre jobb i att identifiera orsaker men försummar betydelsen av de mål som partier samtidigt vill uppfylla. Detta leder oss fram till ett alternativt tillvägagångssätt.

2.4 En integrerad ansats

I ett försök att länka samman tankar ett antal befintliga teorier har Harmel & Janda presenterat en integrerad teori om partiers agerande. Anledningen till att de väljer att kalla teorin för integrerad är att den erkänner betydelsen av både interna och externa faktorer som orsaker till varför ett parti förändrar sitt agerande. Samtidigt försöker författarna att bygga en bro mellan dels den litteratur som behandlar orsakerna bakom förändring och dels den som diskuterar partiers mål. På detta sätt syftar teorin till att förklara både när partiers agerande förändras och omfattningen av förändringen (Harmel & Janda 1994:262). Harmel & Janda har till stor del influerats av Panebiancos resonemang och i likhet med honom utgår de ifrån att partier är konservativa organisationer i den meningen att de inte förändras för förändrandets skull. Vidare lägger de också stor vikt vid den interna organisationen som analysenhet, men till skillnad från Panebianco är man tydligare i sina resonemang rörande externa faktorer. Orsakskällorna kan således vara både endogena och exogena. Harmel & Janda menar att ett samspel mellan de två kan äga rum och resultera i att partier förändrar sitt beteende.

2.4.1 Förändringens orsakskällor

Teorin pekar ut tre stycken oberoende variabler som tänkbara orsaker till varför ett parti förändrar sitt agerande: *tillsättandet av en ny partiledare, framväxten av en ny dominerande fraktion inom partiet och extern stimulans*. Av skäl presenterats ovan kommer variabeln ny partiledare inte att analyseras i den här studien.

Harmel & Janda tillskriver däremot ett högre förklaringsvärde till den variabel som behandlar framväxten av en ny dominerande fraktion. I stort sett alla partier har observerbara fraktioner inom sig. Om fraktionerna tydligt skiljer sig åt i grundläggande frågor såsom partiets identitet, strategi eller organisering så kan övergången från en dominerande fraktion till en annan skapa goda förutsättningar för en förändring av partiets agerande. Det bör dock påpekas att framväxten av en ny dominerande fraktion inte äger rum över en natt utan är snarare en process som successivt växer fram inom partiet. Som framgått är författarnas resonemang mer eller mindre identiskt med det Panebianco för i sin teori. Man väljer också att använda sig av den definition av en dominant fraktion som förts fram av Panebianco. Han definierar en sådan enligt följande: "a coalition composed of those organizational actors who control the most of vital zones of uncertainty [e.g. professional knowledge, environmental relations, communications, financing and recruitment]. The control over these resources, in its turn, makes the dominant coalition the principal distribution center of organizational incentives within the party" (Panebianco 1988:38).

Den gruppering som kontrollerar större delen av de osäkra zonerna i form av bl.a. kompetens, relationer till omgivningen, kommunikation, finansiering och rekrytering är alltså den som driver partiet och fattar besluten angående partiets strategi, organisering osv. Då organisationen inte kan kontrollera aktörer som står utanför, kan omgivningen utgöra ett hot mot organisationen. Därför menar Panebianco att de personer som kan kontrollera *relationerna med omgivningen* har en självskriven plats i den dominerande koalitionen (Kronqvist 1999:29f). Det är också viktigt att ha informationsnätverket under kontroll och de personer som kontrollerar *kommunikationen* inom organisationen kan distribuera och undanhålla denna information efter bästa förmåga. Panebianco understryker att den dominerande fraktionen inte ensam kan behärska alla osäkra zoner i partiet, om det vore så skulle det inte längre kunna förekomma byten av olika allianser (Panebianco 1988:36).

Utöver den interna variabeln med dominerande fraktioner tillför Harmel & Janda ytterligare en förklaringsvariabel. Det de kallar extern stimulans inkluderar de faktorer som har sitt ursprung utanför partiet men som ändå påverkar partiets strategiska val. Några exempel som tas upp är: relevanta konstitutionella reformer, förändringar i partistödet, bildandet av nya partier och förändringar i

partiets väljarstöd (Harmel & Janda 1994:267). Vissa stimulanser är universella vilket innebär att de drabbar samtliga partier i lika stor utsträckning medan andra är partispecifika. Partispecifika stimulanser som påverkar partiet på ett omfattande sätt kallar Harmel & Janda för *externa chocker*. Dessa chocker påverkar i regel hela organisationen och leder ofta till att partiet börjar utvärdera sina mål och strategier.

Huvudpoängen i Harmel & Jandas teori är att då dessa chocker resulterar, eller kanske, samspelar med framväxten av en ny dominerande fraktion är förutsättningarna för en fundamental förändring optimala. Då detta inträffar är det inte sällsynt att partiet ser över sina grundläggande mål och strategin för att uppnå dessa (Harmel & Janda 1994:267f.). Men författarna vidhåller att fraktioner kan skifta utan extern stimulans, men då de två samspelar är sannolikheten betydligt större att partiet förändrar sitt strategiska agerande.

Teorin bygger på en annan viktig premiss. Harmel & Janda medger att partier har flera mål med sin verksamhet. Men trots att målen är parallella har alla partier ett prioriterat mål som värderas högre än de övriga (Harmel & Janda 1994:265). Av naturliga skäl är detta ett antagande som även jag kommer att utgå ifrån i min studie. Men det prioriterade målet är inte statistiskt vilket innebär att partier kan byta ifrån att prioritera ett mål till att prioritera ett nytt.

2.4.2 Strategiska mål

Harmel & Janda diskuterar också olika mål som partier strävar efter att uppnå. Här är det enkelt att se likheter med de mål som formulerats av Sjöblom. I likhet med Sjöblom presenterar Harmel & Janda fyra olika mål: röstmaximering, policyinflytande, regeringsmakt och interndemokrati (Harmel & Janda 1994:269). I den här studien har jag valt att fokusera på två strategiska mål som jag anser ha varit centrala i Miljöpartiets agerande under den aktuella perioden; *interndemokrati* och *parlamentariskt inflytande*.

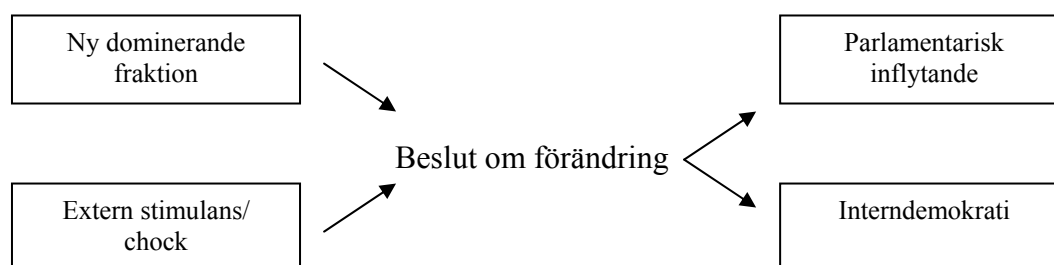
Jag vill hålla med Harmel & Janda och betrakta målet röstmaximering som givet och ständigt närvarande varpå det inte kommer att analyseras i närmare detalj. Dessutom har jag valt att använda mig av Harmel & Jandas benämning interndemokrati istället för Sjöbloms intern sammanhållning. Jag ser ingen fara i detta eftersom de två ligger mycket nära varandra och i stora drag syftar till samma sak. Vidare passar begreppet interndemokrati bättre på en organisation som Miljöpartiet då denna kännetecknas av en platt och decentraliserad partistruktur.

2.4.3 Analysinstrument

Efter en kortare redogörelse för den teoretiska litteraturen finner jag det nödvändigt att tydliggöra hur jag har valt att applicera denna i studien av Miljöpartiets agerande. Av Harmel & Jandas tre oberoende variabler är det främst två som kommer att analyseras då variabeln ”ny partiledare” har valts bort.

Oberoende variabler

Strategiska mål

De mål som kommer att analyseras närmare är interndemokrati och parlamentariskt inflytande. Ambitionen är att studera Miljöpartiets förändrade syn på samarbete med andra partier genom att använda sig av de två oberoende variabler som Harmel & Janda formulerat. På detta sätt hoppas jag kunna förklara *varför* Miljöpartiet förändrade sitt agerande mellan mitten av 1980-talet och fram till då man ingick i ett formaliserat samarbete med regeringen och Vänsterpartiet. Men för att kunna förklara *hur* denna strategiska förändring sett ut blir det nödvändigt att också studera de strategiska mål som förefaller ha varit centrala för partiet under den aktuella perioden. För att göra detta har jag använt mig av mål formulerade av Sjöblom samt Harmel & Janda.

2.5 Analysens upplägg

Innan vi går in på analysen kan det vara nödvändigt att kort redogöra för hur denna är upplagd. Jag har valt att dela in Miljöpartiets utveckling i tre olika faser. Indelningen är kronologisk och därför kommer *kapitel 3* att titta närmare på tiden då partiet bildades och fram till riksdagsinträdet 1988. *Kapitel 4* behandlar agerandet och händelserna under Miljöpartiets första mandatperiod 1988-1991 och tiden efter det att partiet trillade ur riksdagen. *Kapitel 5* analyserar Miljöpartiets återinträde i riksdagen 1994 och sträcker sig fram till uppgörelsen med regeringen och Vänsterpartiet efter valet 1998. Slutligen, i *kapitel 6* redovisas studiens slutsatser och resultat.

3 De tidiga åren – ett nytänkande antiparti

Miljöpartiet bildades i september 1981. Den huvudsakliga förklaringen till detta anses vara resultatet av folkomröstningen i kärnkraftsfrågan 1980. Antikärnkraftsopinionen hade förlorat förtroendet såväl för de etablerade partierna som för det politiska systemet i stort (Vedung 1988:101; Bennulf 1990:142).

3.1 Höger-vänster skalan

Miljöpartiet skiljde sig från de traditionella partierna ur flera avseenden. Precis som andra gröna partier i Västeuropa har partiet beskrivits som ett antiparti. Det vill säga ett parti som tydligt tar avstånd ifrån den rådande politiska strukturen. Ett exempel på detta är kritiken mot den traditionella höger-vänsterskalan i det politiska systemet. Partiet menar att dess ekologiska ideologi inte kan inordnas på en sådan skala. På grund av detta ansåg man det omöjligt att binda sig, samarbeta, eller ingå i koalition med något parti som själv placerar sig längs höger-vänster skalan. Detta eftersom det skulle innebära ett indirekt erkännande av den indelning som man ställde sig fientlig till (Burchell 2001:241). Således skulle partiet inte bedriva någon blockpolitik eller på förhand ta ställning med något annat parti. Forskare har påpekat svårigheter med detta ställningstagande. En sådan radikal ställning gentemot samarbete med andra partier kan leda till att partiet överges av alla utan sina övertygade kärnväljare (Kitschelt 1993:103). Redan från början har alltså Miljöpartiet varit tvungna att hantera den svåra balansgång mellan att å ena sidan stå fast vid sina fundamentala principer, och å andra sidan få ta del av det inflytande som kommer med allianser och koalitioner.

3.2 En demokratisk organisation

Ett annat utmärkande drag bland antipartier är den interna partiorganisationen. Till skillnad från de toppstyrda traditionella partierna har Miljöpartiet tillämpat en platt modell med en hög grad av interndemokrati och där gräsrotterna inte domineras av högre partifunktionärer (O'Neill 1997:395; Moon 1997:10). I sin medlemstidning "Grönsaken" beskriver Miljöpartiet delar av sin organisation.

”Rotationsprincipen begränsar den tid (högst tre mandatperioder) som man får sitta på en och samma post; dvs. inga yrkes- eller livstidspolitiker. Språkrör, ett manligt och ett kvinnligt. Maktspridning, vilket begränsar antalet uppdrag som en och samma person får ha samtidigt. Årliga kongresser dit varje medlem, inte bara valda ombud, får komma och säga sin mening” (Grönsaken, nr 1 1991). Syftet med den platta organisationen är att ingen inom Miljöpartiet skall kunna samla på sig stor makt. Samtidigt har man velat undvika en situation där riksdagspartiet dominerar över de ”lägre” nivåerna (Gaiter 1991:25). Vidare var det fram till 1994 inte var tillåtet för partiets språkrör att sitta i riksdagen. Detta kunde resultera i att partiet förknippades med ett eller två ansikten. Istället företrädde riksdagsgruppen av två gruppleddare. Dessutom valde man länge att avstå ifrån en partistyreelse.

Partiets högsta beslutande organ var partikongressen, men mellan kongresserna fattades besluten av ett förtroenderåd. Därutöver finns ett antal utskott med speciella uppgifter t.ex. att formulera och föra ut partiets politik i allmänna politiska frågor. Kort sagt, Miljöpartiets interna organisation präglas av decentralisering, lokalt inflytande, direkt demokrati och maktspridning (Vedung 1989:145).

Från och med partiets bildande 1981 utgjorde synen på höger-vänster skalan och den platta organisationsmodellen två centrala element i Miljöpartiets arbete. Det fanns en bred uppslutning inom partiet angående synen på kompromissande och eftergifter. Samtidigt såg man den nya partimodellen som ett nytt och fruktbart sätt att organisera sig och där tankar om politikerförakt skulle riktas mot de etablerade partierna med sina hierarkiska och omoderna organisationer.

3.3 Fundamentalister och realister

En förebild och förgrundsfigur till Miljöpartiet var det tyska Die Grünen. Det var genom att studera Die Grünen som forskare myntade ”fundi-realo” distinktionen (Taggart 1996:85; se även Bomberg 1998), vilken syftar på en uppdelning inom partiet mellan två konkurrerande synsätt. Den svenske Miljöpartisten Mike Moon menar att ”uppdelningen har sin upprinnelse bland de tyska gröna och länge trodde man att den inte var tillämpbar på svenska förhållanden. Men med tiden har liknande meningsskiljaktigheter visat sig även här” (Grönsaken 1991, nr 1). I en uppmärksamman artikel i Grönsaken diskuterar Moon detta och använder sig då av begreppen ”*fundamentalister*” och ”*realister*”.

Skillnaden mellan dessa handlingssätt rör sig inte om mål utan hur man når dem. Det är en strategifråga snarare än en moralisk fråga. För fundamentalisten är

principerna det viktigaste; att göra avkall på dessa för att uppnå snabba fördelar är förkastligt och fördärvbringande. Realisten, å sin sida, är benägen att se till de resultat som kan uppnås med en viss politik. Härav följer att fundamentalisten tar avstånd ifrån kompromissande då alla förhandlingar brännmärks som ”kohandel”. Realisten ser en nödvändighet i att kompromissa med sina politiska motståndare för att uppnå viktiga delmål. Då heter förhandlingar ”givande” och ”tagande” (Grönsaken 1991, nr 1). Taggart menar att realisten har en tendens att uppfatta endast små förändringar på kort sikt och inskränker sitt intresse till dessa överblickbara framsteg. Realisten kan därför med viss rätt uppfattas som kortsiktig (Taggart 1996:89). Fundamentalisten finner däremot vardagspolitiken och de förbättringar som kan uppnås där som futtiga och intresserar sig för stora avgörande förändringar och det långsiktiga. Det blir därför riktigt att säga att fundamentalisten är inriktad på språngvisa förändringar medan realisten snarare tror på gradvisa kumulativa förändringar.

Moon menar att då realisten i första hand vill åstadkomma samhällsförändringar påtalar denne behovet av organisation och samordning. I detta möts han ibland av oförståelse och t.o.m. misstro av fundamentalisten som ser självstyre och spontanitet som viktiga ledstjärnor. Detta leder till att realisten har lättare att identifiera sig med det parlamentariska arbetet, medan fundamentalisten känner att de utomparlamentariska aktionerna i grunden är mer värdefulla (Grönsaken 1991, nr 1).

Utifrån de två presenterade synsätten förefaller det tydligt att det tidiga Miljöpartiet var klart dominerat av en fundamentalistisk falang. Detta framgår av partiets officiella syn på samarbete med andra partier där kompromissande, förhandling och koalition sågs som otänkbara aktioner. Ett konkret exempel på detta är agerandet i upptakten till valet 1988. Per Gahrton bröt, i mångas ögon, en helig regel då han förespråkade att partiet skulle anamma en mer rödgrön linje i syfte att sända en tydlig signal till de väljare som var osäkra på var partiet stod. Gahrtons förslag förkastades av ett enigt parti (O'Neill 1997:398). Utöver den autonoma hållningen och synen på samarbete valde partiet även att från början tillämpa en demokratisk och platt partiorganisation vilken också skiljer sig markant ifrån de modeller som tillämpas av de traditionella partierna. Men då både den fundamentala hållningen och den demokratiska organisationen anammades i början av 1980-talet var de två obeprövade kort inom rikspolitiken eftersom partiet inte nådde riksdagen förrän 1988.

4 Grönt genombrott och bakslag

Sju år efter dess bildande lyckades Miljöpartiet de gröna slutligen att ta sig in i riksdagen 1988. Trots att partiet skördat framgångar i de lokala och regionala valen 1982 och 1985 hade väljarstödet sviktat under 80-talet. Därför kan resultatet 5,5 % 1988 utan tvekan betraktas som en succé (Johansson 1999:13). Den stora anledningen bakom Miljöpartiets valframgång kan tillskrivas en allmän miljöväg som vuxit sig stark i Västeuropa under 1980-talet (Bennulf 2001:216f.). Men utan de miljökatastrofer som inträffade under våren före valet och som fick stort utrymme i massmedia är det osäkert om Miljöpartiet hade lyckats bryta parlamentsspärren (Gilljam 1990:19f.; Bennulf 1990:163). Men partiets annorlunda framtoning och nya budskap var ändå något som appellerade till många väljare.

Trots valframgången var Miljöpartiets parlamentariska position relativt svag då mandatfördelningen inte gav partiet den inflytelserika ”vågmästarrollen” mellan de dominerande blocken. Betydelsen av denna roll kan knappast underskattas vad det gäller möjligheten att påverka besluten i riksdagen.

4.1 Valutgång och strategisk position

Valresultatet 1988 innebar att både höger- och vänsterblocket ofta kunde undvika någon relation med Miljöpartiet, och på det sättet tog man delvis de strategiska besluten ifrån partiet självt (Burchell 2002:62). Socialdemokraterna fortsatte att förlita sig på Vänsterpartiet som samarbetspartner och de tre borgerliga partierna var nu en mer enig opposition än tidigare. Generellt sett fokuserade de etablerade partierna mer på att återvinna de gröna rösterna som Miljöpartiet vunnit och på så sätt avlägsna partiet från riksdagen, än att söka efter områden för möjliga överenskommelser och koalitioner (Burchell 2001:244). Men detta hindrade inte partiet ifrån att agera aktivt i riksdagsarbetet. Den nya riksdagsgruppen var mycket produktiv i arbetet att författa motioner och föra fram sina åsikter.

Men trots att det strategiska initiativet delvis var frantaget från partiet valde man ändå att inta en relativt isolerad position under de första åren i riksdagen. I sin studie av Miljöpartiet första mandatperiod påpekar Gaiter att partiet mycket sällan

skrev motioner tillsammans med ett eller flera andra partier. På samma sätt stod partiet oftast ensamt omröstningar och voteringar (Gaiter 1991:79). Denna autonoma hållning och bristen på parlamentariska resultat ledde till en del höjda röster både inom och utanför partiet. Redan på ett tidigt stadium målade massmedia upp en bild av Miljöpartiet som en skara oprofessionella, handlingsförlamade och vilsna politiker (Bergman 2006:203). Samtidigt uppenbarades problem i koordinationen och kommunikationen mellan riksdagsgruppen och resterande delar av partiet. Partiets f.d. språkrör Birger Schlaug uttrycker sig på följande vis rörande partiets första mandatperiod:

”Det var väl så att riksdagsledamöterna som kom in i 1988 hade det svårare än de riksdagsgrupper som senare företrätt partiet. Det var nytt, med ovana arbetsformer, svårt att balansera mellan ut- och indefinierade” (Schlaug 2001:85).

Med termerna ”ut- och indefinierade” syftar Schlaug på den roll som partiet försökte framhäva i det parlamentariska arbetet. Trots att man oftast valde att stå utanför och inte binda sig vid besluten drogs riksdagsgruppen stundtals mellan antingen deltagande eller avståndstagande. Det finns två huvudsakliga orsaker detta dilemma. För det första fanns de i partileden som började bli otåliga i väntan på konkreta politiska resultat, vilket satte press på riksdagsledamöterna (Burchell 2001b:120) eftersom sådana resultat delvis förutsatte förhandling och kompromissande. Den ansvarige utgivaren av Grön Ungdoms tidning, ”Nisse Hult”, Peter Söderström hävdade t.ex. att ”mp har inte uträttat något av större värde i riksdagen” (Nisse Hult 1990, nr 1). Dessutom förväntade de väljare som ställt sig bakom partiet att man skulle spela en mer framträdande roll i det parlamentariska arbetet. För det andra försvårades riksdagsgruppens arbete av att det vid vissa tillfällen uppstod konflikter och missförstånd rörande gruppens egen autonomi och relation i förhållande till partiets förtroenderåd (Burchell 2001b:119f.). Då partiet tillämpade gräsrotsinflytande och direktdemokrati eftersträvades en djup förankring bland partiets medlemmar innan beslut skulle fattas. Ett sådant tillvägagångssätt förutsätter en tydlig och effektiv kommunikation mellan partiets olika instanser. Men då organisationen var ny och oprövad i nationella sammanhang resulterade decentraliseringen ofta i missförstånd och dubbla budskap vilket ledde till att riksdagsledamöterna ibland inte visste vilken linje de förväntades företräda. (Burchell 2001b:120). Organisationen medförde en oklarhet var makten låg i besluten. Claes Roxbergh, en av de två gruppleadarna i den första gröna riksdagsgruppen, har på senare tid uttryckt sin syn på organisationen:

”Möjligtvis kunde vi som satt i allt detta veta vem som hade makten vid en viss tidpunkt, men medlemmarna hade ju inte en chans att identifiera var makten och ansvaret låg någonstans” (Roxbergh & Schörling 2001:116).

Men trots höjda röster om bristande inflytande i riksdagen och uteblivna politiska resultat skulle Miljöpartiet så småningom få möjlighet att påverka den nationella politiken och spela en avgörande roll.

4.2 Regeringskrisen 1990

I februari 1990 presenterade den socialdemokratiska regeringen ett krispaket till följd av de ekonomiska problem som landet stod inför. Det uttalade syftet med paketet var en ordentlig åtstramning av samhällsekonomin. De föreslagna åtgärderna möttes av stark kritik från riksdagspartierna och fackföreningarna. T.o.m. det pålitliga Vänsterpartiet var tydligt med att man inte kunde acceptera paketet under några som helst omständigheter. Av riksdagspartierna var det bara Miljöpartiet som hade lämnat dörren öppen på glänt (Riksdagens årsbok 1989/90:14f.). I brist på stöd vände sig därför regeringen till de gröna för förhandlingar. Som ifrågasättare av tillväxtsamhället såg partiet sakpolitiska fördelar med att sanera ekonomin (Grönsaken 1990, nr 1). Riksdagsgruppens andra gruppleddare Inger Schörling menar i efterhand att man var överens om att stödja förslaget i riksdagen:

”Riksdagsgruppen hade en ganska realistisk syn på läget, vi hade haft genomgående diskussioner om sakfrågorna och var i huvudsak överens om nödvändigheten i att kyla ned den svenska ekonomin. Vi ville ta ansvar för budget och samhällskostnader och inte skjuta skulden på framtiden” (Roxbergh & Schörling 2001:117).

Riksdagsledamöterna var således överens om att acceptera förslaget. Gruppen hävdade att en överenskommelse var en möjlighet att demonstrera för väljarna att Miljöpartiet kunde utöva inflytande och spela en avgörande roll i att forma den nationella politiken. Motståndarna återfanns framförallt i förtroenderådet och i utskotten där det hävdades att politiskt inflytande inte bör utövas på bekostnad av ideologiska förpliktelser, och att stödja det socialdemokratiska krispaketet skulle strida emot många av Miljöpartiets egna ideal och värderingar (Burchell 2001:244f.). Dessa företrädare fruktade samtidigt att en överenskommelse skulle hota partiets autonomi och binda det för tätt intill vänsterblocket. Gruppleddare Roxbergh beskriver emellertid regeringens förslag i positiva ordalag:

”Vi fick faktiskt ett bud på 6 miljarder kronor – 5 miljarder till kollektivtrafik och 1 miljard till energibesparingar. Vilket ju är klart jämförbart med vad vi fått igenom på senare år i samarbetet med regeringen och Vänsterpartiet” (Roxbergh & Schörling 2001:118).

Schörling resonerar vidare om det dilemma partiet stod inför:

”Det var den här sortens vågmästarställning som vi väntat på hela tiden. Men samtidigt fanns det en rädsla över att om vi nådde fram till en uppgörelse så skulle vi bli indefinierade och betraktas som medlöpare till Socialdemokraterna” (Roxbergh & Schörling 2001:118).

Trots riksdagsledamöternas inställning så kollapsade förhandlingarna med regeringen då Socialdemokraterna ansåg att Miljöpartiet visat prov på kompromisslöshet och kommit med orimliga krav för att uppnå en ”ekologisk åtstramning” (Riksdagens årsbok 1989/90:15). Riksdagsgruppen hade blivit

tilldelad en lista från förtroenderådet med sjutton punkter som ledamöterna presenterade för regeringen. Då dessa punkter förkastades av regeringen beslutade förtroenderådet att uppgörelsen inte var godtagbar (Grönsaken 1990, nr 1). Händelseutvecklingen resulterade så småningom i en regeringskris då socialdemokraternas förslag röstades ner i riksdagen. Innan omröstningen hade statsminister Ingvar Carlsson gjort klart att om förslaget fälls avgår regeringen. Förslaget fälldes, men då de tre borgerliga partierna inte lyckades bilda en ny regering återgick Socialdemokraterna till regeringsställning och kunde snart därefter, med stöd av Vänsterpartiet, få ett reviderat krispaket godkänt i riksdagen (Riksdagens årsbok 1989/90:15f.).

Miljöpartiets agerande under perioden tydliggjorde för första gången den spricka som fanns i partiet mellan fundamentalister och realister. Beslutet att inte acceptera erbjudandet kom att tända en intensiv intern debatt. Dessutom kom många medlemmar att rikta kritik mot partimodellen och dess effektivitet.

4.3 Intern oenighet

Under krisförhandlingarna med regeringen hade Miljöpartiet genomgått sitt första stora parlamentariska test. Genom att praktisera en hård linje och framhäva sin autonomiska ställning hade partiet visat, också i praktiken, att man inte lät sig bindas eller köpas av sina politiska motståndare. Men samtidigt hade riksdagsgruppen och somliga regional- och lokalpolitiker inom partiet visat på en mer pragmatisk hållning. Tiden efter krisen gick debattvågorna höga inom Miljöpartiet och oenigheten bottnade antingen i partiets ovilja att kompromissa, eller i partiets organisationsstruktur. I en debattartikel i Grönsaken skriver lokalpolitikern Krister Håkansson att:

”En platt organisation är mer svåröverskådlig och löper därför större risk att framstå som otydlig med de problem som detta medför...I den hierarkiska organisationen har visserligen vissa personer mycket makt, men det är i alla fall tydligt var dessa makthavare är lokaliserade”
(Grönsaken 1990, nr 1).

Inom samma ämne riktar en annan lokalpolitiker kritik mot partimodellens diffusa utformning. Jan Hallström uppmanar partiet att:

”Slopa förtroenderådet! Vi tenderar att organisera och stadga sönder partiet i atomer och handlingsparalysi” (Grönsaken 1990, nr 2).

Uttalandet kan enkelt tolkas som en passning till de aktörer som visade oförmåga i att nå en uppgörelse med regeringen. Besvikelsen över uteblivna politiska resultat lyser igenom. Samtidigt pekas den oklara kommunikationen mellan

partiets olika instanser ut som en konsekvens av den platta partimodellen. Men de kritiska rösterna möttes av motstånd från dem som ansåg att partiet inte borde göra avkall på sina idealistiska visioner om gräsrotsinflytande och direktdemokrati. Landstingspolitikern Anders Erkens visar tecken på ett sådant tänkande.

”Om vi fortfarande vill vara föregångarna när det gäller den interna demokratin måste vi anta denna utmaning och arbeta efter den. Vi vet att det inte är lätt, men vi måste visa tålamod. Då det handlar om obruten mark kommer resultaten att visa sig först på längre sikt” (Grönsaken 1990, nr 3).

I samma läger som Anders Erkens återfinns Lars Norberg som hävdar att förnyarna skjuter utanför målet.

”Det motstånd som partiet röner och dåliga opinionssiffror leder till kris. Må vi inte låta lura oss till ogenomtänkta omorganisationer för att lösa helt andra problem” (Grönsaken 1991, nr 1).

Frågan om partimodellen var således infekterad och livligt debatterad inom partiet. I termer av fundamentalister och realister så kan man, utifrån den beskrivning som Michael Moon gör, beteckna de som förordnar en förändring av organisationen som realister och de som försvarar den gamla platta modellen som fundamentalister. Detta då den platta organisationen faktiskt skapades under en stark fundamentalistisk dominans. Men också då den tydligt representerar de ideal av spontanitet, självstyre och utomparlamentariskt arbete som är några av de ledstjärnor som fundamentalisterna bekänner sig till. Utifrån ett sådant synsätt uppvisar den interna debatten att andelen realister ökar under den senare delen av mandatperioden. Miljöpartiets ideal och förväntningar var svåra att förena med den parlamentariska kulturen vilket delvis gav minoriteten av realister näring och skiljelinjen mellan de två lägren blev allt klarare fram mot valet 1991.

Den andra stora debattfrågan var givetvis vilken strategi partiet skulle föra i förhållande till andra partier. Efter partiets agerande under regeringskrisen vände sig många emot den autonoma strategin. Kritiken var stundtals svidande. Strax efter att Miljöpartiet visat sig ovilliga att kompromissa i striden om Öresundsbron skrev lokalpolitikern Hans Sternlycke en debattartikel.

”Ni principfasta fundamentalister som håller era händer rena men svärtar era själar med att inget göra, ni som vägrar att förhandla för naturens skull och hellre tar en bilbro än kompromissar om en tunnel” (Grönsaken 1990, nr 3).

Delningen inom partiet nästintill förlamade riksdagsledamöterna i sitt arbete. I många stunder var det omöjligt att urskilja vilken linje som gruppen förväntades företräda (Burchell 2001:245). Man hade en otacksam uppgift, i synnerhet då en majoritet av ledamöterna inte kände sig främmande för kompromissande och förhandling. Inte bara i förhandlingarna med regeringen hade man blivit tvungen att agera mot sina åsikter och istället genomdriva den dominerande autonoma

linjen inom partiet. Under hela mandatperioden var gruppen bakbunden av den fundamentalistiska falangen som dominerade kongresserna och förtroenderådet.

Ett annat problem var att massmedia av tradition uppsökte riksdagspolitiker för kommentarer istället för de språkrör som återfanns utanför riksdagen. Då det var språkrörens uppgift att föra partiets talan kunde ledamöterna inte utnyttja det lilla massmediala utrymmet som erbjöds. Fastän partiet strävade efter att bibehålla formen av ett antiparti så kunde man inte förhindra att riksdagsgruppen blev mediernas huvudpunkt (Burchell 2001b:119f.). Trots att realisterna var överrepresenterade i riksdagsgruppen genomdrev partiet en mörkgrön och fundamental strategi under sin första mandatperiod. En stor del av de uteblivna politiska resultaten samt den allmänna synen på Miljöpartiet som en ineffektiv politisk aktör kan förklaras genom denna valda strategi. Även om den realistiska fraktionen var på frammarsch fanns det fortfarande gott om de i partileden som betonade vikten av att inte försumma partiets grundläggande värderingar. Per Holmqvist, ledamot i Miljöpartiets politiska utskott, påminner sina partikollegor om att:

”Miljöpartiet är till sin idé ett antiparti, men ibland anses det av vissa så viktigt att vara med och stifta lagar att partiet skall göra avkall på idéerna” (Grönsaken 1990, nr 4).

Holmqvists inlägg har tydliga fundamentalistiska drag. Här betonas den långsiktiga förändringen och den ideala visionen snarare än de kortsiktiga resultaten.

4.4 Motgång och omorganisering

Inför riksdagsvalet 1991 hade Miljöpartiet få konkreta framgångar att rapportera till väljarkåren. Sedan starten hade Miljöpartiet försökt att styra en kurs mellan höger och vänster. Men då man under valkampanjen gick ut med ett offentligt uttalande som sade att partiet inte kunde tänka sig att stödja en regering ledd av Moderaternas partiledare Carl Bildt så placerades partiet automatiskt till vänster på skalan. Partiföreträdarna hävdade emellertid att man inte hade förändrat sin ursprungliga strategi. Då många av de väljare som stödde partiet 1988 hämtades från det borgerliga blocket kan det enstaka uttalandet identifieras som en avgörande faktor till partiets misslyckande i valet 1991 (Gilljam & Holmberg 1993:142ff.). Miljöpartiet nådde endast ut till 3,4 % av väljarna och bakslaget var ett faktum.

Även om opinionssiffrorna pekade i en negativ riktning måste ändå valresultatet betecknas som en mycket omvälvande händelse för Miljöpartiet. Ett parti som går ifrån 20 mandat till 0 mandat utsätts för en extern chock vilken resulterar i

förändrade förutsättningar och en utvärdering av tidigare strategier och organisationsmönster. Miljöpartiet utgjorde inget undantag. Som vi har sett ovan hade den realistiska fraktionen uppvisat en stadig tillväxt under mandatperiodens senare del då kritiken och diskussionen om partiets ideal och autonoma hållning intensifierats. Valförlusten var i mångt och mycket en utlösande faktor som gav realisterna luft under vingarna. Kraven på att omforma partimodellen hördes nu från alla håll i partiet. Ted Wallin, kommunpolitiker i Lidingö, förespråkar omfattande förändringar.

”Idag kan vi konstatera att vår alternativa demokrati inte fungerar bättre än de etablerade partiernas traditionella modell. Konfliktorganisationen bör ersättas av en mer traditionell organisationsmodell...Om Miljöpartiet ska bli ett parti för 90-talet måste vi ge upp försöket att vara ett antiparti och satsa på att bli ett etablerat parti som är relevant också för vanligt folk” (Grönsaken 1991, nr 6).

Till slut blev trycket för stort. På kongressen i Trollhättan 1992 fick partiet en traditionell hierarkisk struktur. Miljöpartisten Michael Moon menar att ”detta var ett viktigt steg i en utveckling mot det ljusgröna hållet där partiets ledande företrädare ville framstå som respektabla i massmediernas- och etablissemangets ögon” (Moon 1995:11). Partiet fick nu en traditionell partistyrelse, språkrören tilläts att sitta i riksdagen och flera av riksdagsledamöterna ingick i partistyrelsen. På detta sätt blev riksdagsgruppen mer självständig i sitt arbete och behövde inte få varje aktion förankrad hos förtroenderådet. Förändringen signalerar att partiet medvetet valde att göra avkall på sina principer om gräsrotsinflytande, direktdemokrati och maktspridning. Man hade blivit medveten om vikten av att spela en mer aktiv parlamentarisk roll och producera politiska resultat. Språngvisa idealistiska förändringar fick till slut stiga åt sidan till förmån för en strategi som präglades av stegvisa förändringar. Med partistyrelse och en mer självständig riksdagsgrupp koncentrerades makten alltmer till riksdagsledamöterna som nu kunde agera betydligt mer fritt i förhållande till medier och andra politiska partier. Många lokala partiföreträdare hade sedan en tid krävt en förändrad strategi och en distansering ifrån den fundamentala strategiska linjen. Pierre Ringborg ansåg att:

”Miljöpartiet måste ta chansen nu. Jag kommer i alla fall inte att fortsätta i partiet om man så dogmatiskt vidhåller den linje som gav ett rejält bakslag i valet och som tillfredsställt de fundamentala gröna krafterna i partiet” (Grönsaken 1991, nr 6).

Birger Schlaug påpekar att partiet en genomgick omfattande utveckling under tiden utanför riksdagen.

”Det var en nödvändig utveckling. Många av de som dominerat talarstolen på våra kongresser var motståndare till förändringarna. Många uppfattade sig själva som talespersoner för gräsrotterna, men gräsrotterna ville något annat än vad talarstolarnas självutnämnda gräsrotsmatadorer trodde” (Schlaug 2001:88).

De ”motståndare” som Schlaug refererar till är de fundamentalister som numera var tvungna att betrakta sig själva som en minoritet. Schlaugs resonemang visar

på att den realistiska fraktionen inte längre bara består av den f.d. riksdagsgruppen utan att större delen av gräsrotspolitikerna nu även bekänner sig till det realistiska synsättet. Partiet har därmed successivt förändrat sin syn på att samarbeta med andra partier till följd av att den realistiska fraktionen tagit över rodret. I en artikel, undertecknad av hela 16 stycken lokal- och landstingspolitiker, uttrycks något bör tolkas som en önskan efter en kursförändring.

”Miljöpartiet ska eftersträva att ta parlamentariskt ansvar och i samverkan med andra partier verka för ett samhälle i ekologisk och ekonomisk balans” (Grönsaken 1992, nr 2).

Att ha tagit något direkt ”parlamentarisk ansvar” kan man inte påstå att Miljöpartiet gjorde under sin första mandatperiod. Noterbart är också att artikelförfattarna förordar ”samverkan med andra partier”, ett uttalande som helt klart kan betecknas som en realistisk slogan. Men det återstod att se om realisterna skulle lyckas med att driva en sådan strategi i riksdagen.

5 Återvinnare med ny strategi

I valet 1994 skrev Miljöpartiet historia på nytt då man som första svenska parti lyckades att ta sig tillbaka in i riksdagen. I ett val där Socialdemokraterna lyckades vinna tillbaka regeringsmakten lockade Miljöpartiet 5 % av väljarna och ökade således sitt stöd med 1,6 % (Gilljam & Holmberg 1995:14).

5.1 En pragmatisk linje

Med en ny organisation i ryggen gick Miljöpartiet in i riksdagen med en annorlunda hållning. De invalda riksdagsledamöterna hade det gemensamma att man ansåg att ett litet steg i rätt riktning är bättre än inget alls. Den invalde riksdagsledamoten Roy Ottosson, som också representerade partiet 1988-91, uttryckte kursförändringen i klara ordalag.

”Vår fundamentala strategi är idag helt annorlunda. Nu gäller det att hitta punkter där vi kan samarbeta med regeringen för att få saker att hända” (Riksdagens årsbok 1994/95:22).

P.g.a. utspelet under valrörelsen 1991, då man gjorde klart att partiet inte kunde tänka sig att stödja en regering som leddes av Carl Bildt, betraktades Miljöpartiet nu av många som en del av vänsterblocket. Ottossons uttalande bekräftar delvis ett sådant antagande då han betonar vikten av att närma sig regeringen på den parlamentariska arenan. Han fortsätter att jämföra partiets första mandatperiod med den kommande.

”Partiet är helt förändrat. Stabilt och tryggt bakåt. Tyvärr var det inte så förra gången i riksdagen, då var det rätt stökigt” (Riksdagens årsbok 1994/95:22).

Även i praktiken visade partiet prov på sin förändrade hållning. Under första året i riksdagen var Miljöpartiet delaktigt i ett antal större frågor. Sedan 1980-talet hade partiet drivit frågan om en s.k. miljöbalk dvs. en samlad miljölagstiftning. Men under den första perioden i riksdagen misslyckades man med att nå en uppgörelse med regeringen. Genom tuffa förhandlingar där Miljöpartiet företrädde av Roy Ottosson lyckades partiet driva igenom en miljöbalk som de flesta inom partiet idag är nöjda med (Schlaug 2001:95). En annan fråga där partiet visade prov på kompromissvilja var då man valde att ge regeringen acceptans för införandet av

RAS (Riktat anställningsskydd) i utbyte mot att partiet fick två miljarder kronor för allsanering av skolor och dagis (Riksdagens årsbok 94/95:81). Överenskommelsen om RAS förefaller vara ett typexempel på hur två partier kompromissar fram en gemensam lösning. Det senare exemplet hade förmodligen brännmärkts som ”kohandel” av en fundamentalist. Miljöbalken och RAS demonstrerar hur Miljöpartiet nu istället prioriterar parlamentariskt inflytande och att få spela en delaktig roll i att utforma politiken.

5.2 Den dominerande fraktionen

Skillnaden mellan det antiparti som tog steget in i riksdagen 1988 och det nya Miljöpartiet som samlades i riksdagen 1994 är märkbar. Förklaringen bakom förändringen är att partiets tidigare dominerades av en fundamentalistisk fraktion med rötterna i det parti som såg dagsljuset 1981. Men till följd av partiets avståndstagande och isolerade hållning under 1988-91 väcktes missnöje i partileden. En fraktion av pragmatiska realister började få fäste i organisationen. De uteblivna politiska resultaten visade behovet av en ny strategi där kompromissande och förhandling skulle utgöra ledorden. Oenigheten inom partiet nådde då nya höjder, något som demonstreras av den intensiva debatt som ägde rum mellan de två fraktionerna. Men först efter ett chockerande valnederlag, som stimulerade fraktionens framväxt, kunde realisterna ta hem segern. Sätter man in processen i en teoretisk kontext ser man att Harmel & Jandas två variabler samspelar. Då framväxten av en ny dominerande fraktion äger rum samtidigt som partiet utsätts för en extern chock är förutsättningarna för förändring optimala. Valnederlaget 1991 var den gnista som fullbordade realisternas övertagande.

Panebianco förutsätter i sin teori att den dominerande fraktionen hela tiden agerar på ett sätt som syftar till att förstärka eller bibehålla den makt som den besitter. Observerar man de organisatoriska förändringar som realisterna drev igenom då man övergick ifrån en platt demokratisk modell till en mer traditionell och hierarkisk kan det framstå som att man faktiskt sökte att konservera sin ställning i partiet och lösgöra riksdagsgruppen ifrån den resterande partiorganisationen i syfte att implementera sin strategi. En självständig riksdagsgrupp kontrollerar några av de vitala osäkra zoner som Panebianco nämner. I sina roller som ledamöter kontrollerar de *relationerna med omgivningen* då man dagligen möter och diskuterar med företrädarna från de övriga riksdagspartierna. Samtidigt har de full kontroll över kommunikationen då de befinner sig mitt i informationens centrum med insyn det politiska arbetet. Dessutom är riksdagen massmedias centrala punkt vilket innebär att ledamöterna också styr kommunikationen utåt gentemot omvärlden.

Den huvudsakliga förklaringen bakom partiets kursförändring är således en intern omvandling där en dominerande fraktion efter stridigheter ersattes av en ny. Men betydelsen av den externa chock som partiet drabbades av då man föll ur riksdagen 1991 skall inte underskattas. Den realistiska fraktionen fick i och med detta ökad kraft och alltför lokal- och landstingspolitiker insåg vikten av ett nytt förhållningssätt till politiken. I och med att den gamla partimodellen övergavs nedprioriterades målet att eftersträva en hög grad av interndemokrati. Den nya fraktionen prioriterade istället målet parlamentariskt inflytande och ville bli förknippade med handlingskraft och förmågan att leverera politiska resultat till sina väljare. En sådan målsättning förutsätter en förändrad syn på kompromisser och förhandlande.

Ett annat tecken på att man faktiskt hade förändrat sig är att man breddade sitt politiska fokus till att omfatta fler områden än miljön. Miljöpartiet var mycket framgångsrikt i att driva en anti-EU kampanj vilket ledde till att partiet gjorde en succéartad insats i valet till EU-parlamentet 1995. Miljöpartiet fick stöd av hela 17,2 % av väljarkåren vilket räckte till 4 mandat i EU-parlamentet (Riksdagens årsbok 1995/96:6).

5.3 Inspirerande samarbetsmodell?

Trots att Miljöpartiet nu kännetecknades av ett mer pragmatiskt agerande skulle riksdagen komma att präglas av relationen mellan två andra partier. Återigen gick Miljöpartiet miste om den så viktiga vågmästarrollen. Ett år in i mandatperioden beslutade sig Socialdemokraterna och Centern för att gå in ett djupare samarbete. 1995 kom de två partierna överens om ett längre samarbete kring försvaret, energin och det ekonomiska stabiliseringsprogrammet (Bergman & Aylott 2003:4f.; Lagercrantz 2005:7). Uppgåelsen sträckte sig fram till 1997 och gav båda parter stora fördelar (Riksdagens årsbok 1995/96:5). Även om det inte var fråga om någon koalition eller skriftligt kontrakt var samarbetet ändå formaliserat och långsiktigt. Under tiden fortsatte miljöpartister att ge uttryck för sin nya pragmatiska hållning och flirtandet med regeringen blev allt vanligare. I Dagens Nyheter öppnade språkröret Birger Schlaug dörren för Socialdemokraterna.

”Regeringen ska veta att vi alltid är beredda att förhandla. Vi vill nå så många uppgörelser som möjligt...Det har varit konfliktfyllt i partiet tidigare, detta att om vi inte fick igenom 100 % av vad vi ville i en förhandling så skulle vi inte ställa upp. Det finns en helt annan attityd till politiken nu”
(DN 950319).

Året efter fortsatte Schlaug att marknadsföra Miljöpartiet som en attraktiv samarbetspartner. Han underströk att:

”Miljöpartiet har under de senaste två åren visat sig ha kompetens för att bedriva det traditionella politiska parlamentariska spelet. Vi har gått in i förhandlingar – en del med mycket gott resultat”
(Grönsaken 1996, nr 4).

Betydelsen av samarbete mellan regeringen och Centern skall inte överskattas. Men möjligen kan samarbetsmodellen, som innebar att Centern inte knöt sig direkt till regeringen utan endast agerade som ett långvarigt stödparti, fungerat som någon form av inspirerande stimulans för Miljöpartiet då man blev uppmärksam på vilka alternativa lösningar som fanns till hands om ett parti inte vill ingå en regelrätt koalition. Det är svårt att rent analytiskt bekräfta att samverkan mellan regeringen och Centern hade någon inverkan på Miljöpartiets agerande. Klart är att den typen av samarbete som utformades mellan parterna var ny i många avseenden då regeringen förlitade sig på ett parti under en längre period istället för att använda sig av hoppande majoriteter.

5.4 Rödgrönt samarbete

I valet 1998 gjorde Socialdemokraterna med 36,4 % sitt sämsta val sedan den allmänna rösträtten infördes. Miljöpartiet räddade sig kvar i riksdagen med 4,5 % (Riksdagens årsbok 1998/99:4f.). Trots att partiet tappade i väljarstöd från valet 1994 skulle man komma att spela en central roll på den politiska arenan. P.g.a. valresultatet var Socialdemokraterna nu beroende av två partier för att uppnå majoritet i riksdagen. Detta gav i sin tur Miljöpartiet en vågmästarroll mellan blocken (Hadenius 2005:7). Efter att ha implementerat en ny strategi under föregående mandatperiod var nu Miljöpartiet redo för att ingå i ett organiserat långsiktigt samarbete med regeringen och Vänsterpartiet.

Den 5 oktober 1998 släppte de tre partierna ett pressmeddelande där man sade att man skulle ingå ett långsiktigt organiserat samarbete inom fem centrala områden: ekonomi, sysselsättning, rättvis fördelning, jämställdhet och miljö. Samarbetet var av en mer formaliserad karaktär då parterna undertecknade ett skriftligt kontrakt där riktlinjerna för samarbetet var angivna³. Det fanns ingen formell uppgörelse om att samarbeta i andra frågor, men samtidigt sades att man hade alla intentioner att arbeta tillsammans över hela mandatperioden (Bale & Bergman final draft:460). Det formaliserade samarbetet utgör slutpunkten och det yttersta tecknet på att Miljöpartiet har gått ifrån att vara ett principfast fundamentalistiskt

³ Fenomenet med skriftliga kontrakt mellan en minoritetsregering och dess stödpartier har av forskare kommit att kallas ”kontraktsparlamentarism”. Begreppet myntades av Torbjörn Bergman och Nicholas Aylott 2003 i en politisk årskrönika i Riksdagens Årsbok 2002/03.

antiparti till att bli ett kompromissvilligt och pragmatiskt stödparti. Utvecklingen tog tio år från partiets första besök i riksdagen 1988 till pressmeddelandet 1998.

Partiets ekonomiska talesman Roy Ottossons uttalande inför budgetförhandlingarna summerar ganska bra de läxor som Miljöpartiet lärt sig under tioårsperioden.

”Det gäller att vara vettig i förhandlingarna med socialdemokraterna och vänstern och inte komma med orimliga krav som kan leda till regeringskris” (DN 981010).

En naturlig konsekvens av samarbetet är att Miljöpartiet nu knutit sig till vänsterblocket och har därför sorterats in på höger-vänster skalan. Även om partiet än idag hävdar att det inte kan placeras längs en sådan linje förefaller det tydligt att så inte är fallet. En sannolik förklaring bakom partiets ovilja att placera sig längs skalan lär vara att man anser att en flytande position ger en starkare förhandlingsposition gentemot Socialdemokraterna.

I senaste valet 2002 fördjupades samarbetet mellan de tre partierna vilket gjorde att blockpolitiken cementerades (Hadenius 2003:237). Den gröna retorik som sade att ett samarbete med partier som erkände sig till den politiska skalan är detsamma som ett indirekt accepterande av skalan är inte längre lika högljudd inom Miljöpartiet. Inom loppet av 14 år har partiet förvandlats till en pragmatisk förhandlare med båda fötterna i vänsterlägret.

6 Slutsatser

Efter en närmare analys har studien pekat ut två samspelande förklaringar bakom Miljöpartiets förändrade agerande. Under senare delen av partiets första mandatperiod började en ny fraktion av realister växa fram i organisationen. Den nya fraktionen kännetecknades av en annorlunda syn på vilken strategi ett grönt parti bör använda sig av. Till skillnad från den fundamentalistiska fraktionen som dominerade partiet förespråkade den nya gruppen en ökad kompromissvilja och pragmatism i syfte att uppnå politiska resultat. Motsättningen tydliggjordes i och med partiets agerande under regeringskrisen 1990 varpå en intern maktkamp mellan de två lägren tog vid. Under pågående interna stridigheter föll Miljöpartiet ur riksdagen 1991. Valresultatet chockade partiet och stärkte den nya fraktionen då alltför partimedlemmar blev varse om behovet av en ny strategi. Båda av de förklaringsvariabler som den använda teorin lyfter fram har således samverkat. Det har varit frågan om en endogen förändring då den realistiska fraktionen vuxit fram i partileden, men denna framväxt gavs näring av en exogen förändring i form av den chock som valnederlaget gav partiet. Då den realistiska fraktionen sedermera övertog kontrollen ersattes den gamla kompromisslösa och idealistiska strategin av en mjukare och mer pragmatisk hållning vilket resulterade i ett förändrat agerande.

Det förändrade agerandet resulterade i en målförändring där partiet gick ifrån att prioritera en hög grad av interndemokrati till att prioritera parlamentariskt inflytande. Beslutet att förändra den platta organisationen 1992 är ett tydligt tecken på denna förskjutning. Samtidigt förändrades retoriken i och med partiets återinträde i riksdagen 1994. Miljöpartiet gjorde ingen hemlighet av att man bytt strategi och närmat sig de traditionella partierna. Det fanns nu en helt annan vilja att vara delaktig och nå uppgörelser med regeringen och andra partier.

En poäng som studien för fram är att den stora förändringen inom Miljöpartiet ägde rum åren innan man ingick i ett samarbete med regeringen och Vänsterpartiet 1998. Analysen har pekat på att partiet redan efter valet 1991 intog en ny hållning gentemot andra partier. Men p.g.a. samarbetet mellan Socialdemokraterna och Centern 1995-97 kunde man inte demonstrera detta fullt ut förrän 1998. Detta resonemang motsäger det som säger att anledningen till Miljöpartiets agerande 1998 är att partiet vann vågmästarrollen i valet. Vågmästarrollen och det faktum att Miljöpartiet verkar i ett flerpartisystem, där överenskommelser är ett naturligt inslag, kan däremot ha påskyndat partiets agerande, men den institutionella miljöns betydelse förefaller vara en sekundär

förklaring. Men observerar man Miljöpartiets agerande utifrån ett större perspektiv är det inte orimligt att hävda att partiet har genomgått någon form av inlärningsprocess där man över tid kommit till underfund med vad som är gångbart och vad som inte är det. Men en sådan förklaring ligger på en betydligt mer generell nivå än den som presenterats här.

Fortsatta studier om Miljöpartiet vore av intresse. Analyser med fokus på tiden efter 1998 skulle vara insiktsfulla. Har Miljöpartiet möjligen omprioriterat sina mål på nytt? Hur ser gräsrotterna på partistyrelsens önskan om att sitta i regeringen? Har fundamentalisterna påverkat förhandlingarna med regeringen efter 1998? Detta är intressanta frågor som medvetet har försakats i den här studien. I en tid då misstron mot traditionella partier tenderar att växa blir behovet av att förstå de alternativa partiernas agerande mer påträngande.

7 Referenser

Aylott, Nicholas & Bergman, Torbjörn. 2003. "Parlamentarism per kontrakt: blir den svenska innovationen långlivad?", i *Riksdagens Årsbok* 2002/03. Stockholm: Riksdagen.

Aylott, Nicholas & Bergman, Torbjörn. 2004. "Almost in Government, But Not in Quite: The Swedish Greens, Bargaining Constraints and the Rise of Contract Parliamentarism". Paper presented at the ECPR Joint Sessions, Uppsala, 13-18 April 2004.

Bale, Tim & Bergman, Torbjörn. 2006. "A Taste of Honey is Worse Than None at All: Coping with the Generic Challenges of Support Party Status in Sweden and New Zealand". *Party Politics* 12:189-209.

Bale, Tim & Bergman, Torbjörn. (forthcoming). "Captivities No Longer, but Servants Still? Contract Parliamentarism and the New Minority Governance in Sweden and New Zealand". *Government and Opposition*.

Bennulf, Martin. 1990. "Det gröna genombrottet", i Gilljam, Mikael & Holmberg, Sören. *Rött Blått Grönt*. Stockholm: Bonniers.

Bennulf, Martin. 2001. "Blått, Rött, Grönt: Om det politiska klimatet under Miljöpartiets levnad", i Nyberg, Mikael H. *Maskrosbarn: Miljöpartiets tjugo första år*. Lund: Gröna Böcker.

Bergman, Torbjörn. 1995. *Constitutional Rules and Party Goals in Coalition Formation: An Analysis of Winning Minority Governments in Sweden*. Umeå: Department of Political Science.

Berntson, Lennart. 1974. *Politiska partier och sociala klasser: En analys av partiteorin i den moderna statskunskapen och marxismen*. Lund: Bo Cavefors Bokförlag.

Bjereld, Ulf (ed). 2002. *Varför Vetenskap?: om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. Lund: Studentlitteratur.

Bomberg, Elizabeth E. 1998. *Green parties and politics in the European Union*. London: Routledge.

Burchell, Jon. 2001. "Small Steps" or "Great Leaps" – How the Swedish Greens are Learning the Lessons of Government Participation". *Scandinavian Political Studies* 24:239-54.

Burchell, Jon. 2001. "Evolving or Conforming? Assessing Organisational Reform Within European Green Parties". *West European Politics* 24:113-134.

Burchell, Jon. 2002. *The Evolution of Green Politics: development and change within European Green Parties*. London: Earthscan Publications.

Bäck, Hanna. 2003. *Explaining Coalitions: Evidence and Lessons from studying coalition formation in Swedish local government*. Uppsala: Uppsala University Library.

Bäck, Mats & Möller, Tommy. 2003. *Partier och organisationer*. Stockholm: Elanders Gotab AB.

Doherty, Ben. 1992. "The Fundi-Realo Controversy: An analysis of Four European Green Parties". *Environmental Politics* 1:95-120.

Doherty, Ben. 1994. *Ideology and the Green Parties of Western Europe: A Thematic Analysis with Reference to the Green Parties of Britain, France and Germany 1973-1993*. Manchester: University of Manchester.

Downs, Anthony. 1957. *An economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.

Esiaasson, Peter (ed). 2003. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Gaiter, Philip John. 1991. *The Swedish Green Party: Responses to the Parliamentary Challenge 1988-1990*. Stockholm International Graduate School.

Gilljam, Mikael, 1990. "Valrörelsen 1988", i Gilljam, Mikael. & Holmberg, Sören. *Rött Blått Grönt*. Stockholm: Bonniers.

Gilljam, Mikael & Holmberg, Sören. 1993. *Väljarna inför 1990-talet*. Stockholm : Norstedts juridik.

Gilljam, Mikael & Holmberg, Sören. 1995. *Väljarnas Val*. Stockholm : Fritze.

Gunther, Richard & Diamond, Larry. 2003. "Species of Political Parties. A New Typology". *Party Politics* 2:167-199.

Hadenius, Stig. 2003. *Modern svensk politisk historia: konflikt och samförstånd*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg.

Hadenius, Stig. 2005. *Riksdagen 1994-2005: en nutida historia*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Hainsworth, Peter. 1990. "Breaking the Mould: The Greens in the French Party System", i Cole, Aaron (ed). *French Political Parties in Transition*. London: Dartmouth.

Harmel, Robert & Janda, Kenneth. 1994. "An Integrated Theory of Party Goals and Party Change". *Journal of Theoretical Politics* 6:259-287.

- Håkansson, Anders. 2005. "Vad styr partiers agerande", i Erlingsson, Gissur O. Håkansson, Anders. & Johansson, Karl Magnus. *Politiska Partier*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Mats. 1999. *Miljöpartiet i det politiska kretsloppet*. Stockholm: Timbro.
- Kitschelt, Herbert. 1993. "The Green Phenomenon in Western Party Systems", i Kamieniecki, Sheldon (ed). *Environmental politics in the international arena: movements, parties, organizations, and policy*. Albany: State University of New York Press.
- Kronqvist, Elisabeth. 1999. *Institutionalisering i nordiska partier: en testning av Angelo Panebiancos institutionaliseringshypotes*. Åbo: Statsvetenskapliga institutionen.
- Lagercrantz, Arvid. 2005. *Över blockgränsen: samarbetet mellan Centerpartiet och Socialdemokraterna 1995-1998*. Södertälje: Fingraf.
- Laver, Michael. 1998. "Models of Government Formation." *Annual Review of Political Science* 1:1-25.
- Laver, Michael, & Shepsle, Kenneth A. 1996. *Making and Breaking Governments*. New York: Cambridge University Press.
- Moon, Michael. 1995. *Strategi för ett grönt parti*. Lund: Gröna Böcker.
- Moon, Michael. 1997. *Presentation av Miljöpartiet De Gröna*. Lund: Gröna Böcker.
- Müller-Rommel, Ferdinand. 2002. "The Lifespan and the Political Performance of Green Parties in Western Europe", i Müller-Rommel, Ferdinand & Poguntke, Thomas. *Green Parties in National Governments*. London: Frank Cass.
- O'Neill, Michael. 1997. *Green parties and political change in contemporary Europe: new politics, old predicaments*. Aldershot: Ashgate.
- Panebianco, Angelo. 1988. *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Roxbergh, Claes & Schörling, Inger. 2001. "17 omöjliga krav: Miljöpartiets första regeringsförhandlingar", i Nyberg, Mikael H (ed). *Maskrosbarn: Miljöpartiets första tjugo år*. Lund: Gröna Böcker.
- Schlaug, Birger. 2001. "Från koftor och sovsäck till kostymer och kristallkronor", i Nyberg, Mikael H (ed). *Maskrosbarn: Miljöpartiets första tjugo år*. Lund: Gröna Böcker.
- Sjöblom, Gunnar. 1968. *Party Strategies in a multiparty System*. Lund: Studentlitteratur.
- Ström, Kåre. 1990. *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge: Cambridge
- Ström, Kåre. 1990. "A Behavioural Theory of Competitive Political Parties". *American Journal of Political Science* 2:565-598.

Ström, Kåre. Budge, Ian & Laver, Michael. 1994. "Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies." *American Journal of Political Science* 2:303-335.

Taggart, Paul A. 1996. *The new populism and the new politics: new protest parties in Sweden in a comparative perspective*. Basingstoke: Macmillan.

Ward, Hugh. 2002. "Rational Choice", i Marsh, David & Stoker, Gerry (ed). *Theory and Methods in Political Science*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Vedung, Evert. 1988. "The Swedish five-party syndrome and the Environmentalists", i Lawson, Kay & Merkl, Peter H. *When Parties Fail: emerging alternative organisations*. Princeton: Princeton University Press.

Vedung, Evert. 1989. "Sweden: The Miljöpartiet De Gröna", i Müller-Rommel, Ferdinand. *New Politics in Western Europe: The Rise and Success of Green Parties and Alternative Lists*. London: Westview Press.

Pressmaterial:

Dagens Nyheter (TT) (95-03-19): "Mp flirtar vilt med regeringen".
Dagens Nyheter (TT) (98-10-10): "

Pressmaterial, Miljöpartiet:

Medlemstidningen Grönsaken

Grönsaken 1990. Årgång 3, nr 1. "Grön Debatt"
Grönsaken 1990. Årgång 3, nr 2. "Grön Debatt"
Grönsaken 1990. Årgång 3, nr 3. "Grön Debatt"
Grönsaken 1990. Årgång 3, nr 4. "Grön Debatt"
Grönsaken 1991. Årgång 4, nr 1. "Grön Debatt"
Grönsaken 1991. Årgång 4, nr 6. "Grön Debatt"
Grönsaken 1992. Årgång 5, nr 2. "Grön Debatt"
Grönsaken 1996. Årgång 9, nr 4. "Grön Debatt"

Grön Ungdoms medlemstidning Nisse Hult

Nisse Hult 1990. Årgång 3, nr 1

Riksdagstryck:

Riksdagens Årsbok. 1989/90. Stockholm: Riksdagen.

Riksdagens Årsbok. 1994/95. Stockholm. Riksdagen.

Riksdagens Årsbok. 1995/96. Stockholm. Riksdagen.

Riksdagens Årsbok. 1998/99. Stockholm. Riksdagen.